

Verejná komunikačná sféra:
ako ju opisujeme, kde sú jej hranice a čo všetko znesie
Alexandra Jarošová

Bratislava 29. 10. 2025

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

komunikačná sféra

1. komunikačný priestor príslušný istej **sociálnej inštitúcii** (deduktívne vymedzenie)

Relatívne stály, v danej skupine uznávaný súbor pravidiel, noriem vymedzujúcich správanie sa osôb plniacich určité roly.

2. **súbor typov komunikačných situácií** a súbor textov príznačných pre určitú sociálnu sféru (induktívne vymedzenie)

komunikačná situácia

1. **okolnosti a podmienky**, v ktorých sa **rečová činnosť** realizuje (Slančová et al., 2022, s. 83)

2. **konfigurácia komunikačne relevantných faktorov** ako sú **počet účastníkov** komunikačnej udalosti, **ich sociálne a komunikačné charakteristiky** a vzájomné vzťahy... (Kořenský et al., 1999, 3. vyd., s. 132)

3. **komponenty komunikačnej situácie**: **komunikačné ciele**, **sociálne a komunikačné roly účastníkov** komunikácie... (Hoffmannová et al., 2016, s. 16)

4. **model objektívnych štýlotvorných faktorov**: funkcia prejavu, forma prejavu (písomný/ústny, monologický/dialogický), **prostredie** (**verejné/súkromné, oficiálne/neoficiálne**), **počet a vzťahy komunikantov**; **konfigurácia** objektívne podmienených faktorov charakterizuje príslušný **funkčný štýl**; model má 70 rokov, ale stále sa používa (Findra, 2004, s. 172 – 180; Hoffmannová et al., 2016, s. 17 – 21); pozn.: **individuálny štýl** je výsledkom pôsobenia konfigurácie individuálne podmienených štýlotvorných faktorov

verejný viacvýznamové adjektívum, relevantný význam č.
3

- **3.** (z hľadiska otvorenosti **priestoru** – skutočného aj virtuálneho) **prístupný všetkým osobám**, ktoré chcú a môžu doň vstúpiť a zúčastniť sa na niečom: *verejné miesto, priestranstvo, plochy, priestory, prostredie; verejné zhromaždisko; verejný chodník; **verejná sféra; verejná inštitúcia***

verejný

relevantný význam č. 4

4. (z hľadiska otvoreného konania, úkonu, aktu) uskutočňovaný za účasti mnohých ľudí, ktorých sa to týka alebo ktorí sa chcú zapojiť: *verejná hovorená komunikácia, verejné vyhlásenie; verejné podujatie; verejná poprava; verejné hanobenie; verejný diskurz; verejné hlasovanie; verejné vypočutie; verejné otázky; verejná debata; verejné konzultácie EÚ; verejný prieskum; verejný prejav; teória verejnej voľby; verejná záležitosť, verejný príslub; verejné stretnutie; verejné zhromaždenie; verejná prezentácia; verejné vystúpenie; verejný život; verejné prerokovanie; verejné zasadnutie; verejná politika; verejná kontrola*

verejný priestor prototypická predstava

- **otvorené priestranstvo** – (urbánne aj prírodné) prístupné každému, kto chce a môže. Verejné zhromaždenia, tábory ľudu, agora starogréckeho polis, fórum, habermasovské publikum (literárno-politická kaviareň); množstvo súkromných ľudí vo verejnom priestore, ktorým je určená komunikácia istého rečníka; množstvo súkromných ľudí vo verejnom priestore, ktorí racionálne diskutujú o veciach spoločného záujmu.
- **prístupný priestor inštitúcie** – poskytovaná služba/komunikácia je prístupná všetkým relevantným osobám

Rôzne podoby komunikácie v priestore verejnej inštitúcie

- Osoby prichádzajú **po jednej** a postupne absolvujú podobnú komunikačnú udalosť.
- Čo bankový úradník alebo obvodný lekár v danom momente hovorí, je **určené jednej osobe**, je to **personalizované**, zohľadňuje to jej preferencie a je to **dôverné**.
- Rozhovor môže mať **známky značnej neformálnosti**. Je to súčasť profesionálnej komunikačnej zručnosti lekára.
- **Je to súkromná alebo verejná komunikácia?**

Ide o **zdôvodnené „vystupovanie z roly“** vo verejnej komunikačnej situácii.

Podoby komunikácie vo verejnom priestore

- Rozhovor dvoch al. viacerých ľudí, ktorí sa navzájom poznajú, v stravovacom zariadení.
- Stretnutie známych v podateľni daňového úradu.
- Rozhovor dvoch ľudí, ktorí sa nepoznajú, ale sedia vedľa seba v čakárni u lekára.
- Ide o **verejné priestory**, pri rozhovore sú prítomné tzv. **neratifikované osoby**; počujú, o čom sa rozprávate.

Aký charakter má daný rozhovor vo verejnom priestore?

Ide o **ostrov súkromnosti** vo verejnom priestore.

Dvojaká sociálna rola komunikantov

- Nákupný dialóg osôb, z ktorých jedna je predavačka a druhá zákazníčka a súčasne sa dobre poznajú ako susedky z viacbytového domu.
- **sociálna rola komunikanta s mandátom sociálnej inštitúcie je primárna**, pretože napriek skutočnosti, že fragmenty komunikácie pripomínajú priateľskú konverzáciu, predsa v istých momentoch prebieha napĺňanie vzťahu medzi poskytovateľom inštitucionalizovanej služby a zákazníkom; indikátorom toho, že prebehla obchodná transakcia je pokladničný blok, účtenka

Ide o **striedanie rolí (verejnej/súkromnej)** vo verejnej komunikačnej situácii .

Väčšie množstvo ľudí: je to kritérium verejnosti?

- súkromné akcie vo verejnom prenajatom priestore (napr. životné jubileá)
- prednášané príhovory sú určené väčšiemu počtu ľudí
- autorom príhovoru nemusí byť pozývateľ hostí
- mnohí ľudia sa navzájom nepoznajú
- sú navzájom prepojení cez pozývateľa – súkromnú osobu

Okrem **priestoru** treba charakterizovať **aj osoby, ktorým je príhovor určený:**
okruh príjemcov, s ktorými autor príhovoru nemá osobný vzťah.

Základné kritérium = sociálna rola komunikantov

- Dôverný charakter niektorých typov inštitucionálnej komunikácie alebo priateľský vzťah medzi poskytovateľom inštitucionalizovanej služby a zákazníkom spôsobuje, že komunikácia môže nadobudnúť isté pragmaticky aj profesijne zdôvodniteľné črty neformálnosti. Napriek tomu jej charakter je v zásade **verejnooficiálny**.
- Komunikácia **je verejná a oficiálna pokiaľ je jeden z jej účastníkov vybavený autoritou a silou sociálnej inštitúcie** a sociálna rola mu dodá závažné postavenie, druhý člen vtedy nadobúda postavenie klienta.

inštitucionálnosť – formálnosť

Je to **inštitucionálnosť** (mandát inštitúcie jedného z komunikantov), cez ktorú **verejná komunikácia** nadobúda ešte jednu dodatočnú črtu – **vyššiu mieru formálnosti**. Táto črta je veľmi všeobecná, natoľko všeobecná, že prechádza naprieč delením komunikačných sfér na dve veľké oblasti – verejnú a súkromnú.

.

formálnosť – obradnosť

- aj **komunikáciu v súkromnej sfére** môže modifikovať príznak menšej alebo väčšej formálnosti
- 1. význ. adj. **formálny**: zachovávajúci náležitú a **očakávanú podobu rečového správania, ustálených rečových konvencií** a textových modelov

slávnostné príhovory, prípitky, vinše

V týchto súkromných situáciách formálnosť značí **obradnosť**.

- 2. význ. adj. **formálny**, s ktorým pri **klasifikácii sfér** nepracujeme, ale na všeobec. **charakteristiku** komunikácie ho používame: **odmeraný, neosobný, strohý**

verejnosť + formálnosť → oficiálnosť

- Táto formálnosť, tento formálny ráz utvára vlastnosť **oficiálnosti**. To už je úradný charakter a tam je prítomná závažnosť aj záväznosť, expertnosť.
- Dva typy inštitúcií:
- **administratívna sféra štátnej moci** (pracovníci verejnej správy, súdov a iných úradov) – **verejná oficiálna komunikácia**
- **hospodárska sféra** (pracovníci obchodu, služieb, zástupcovia firiem, remeselníci a pod.) – **verejná polooficiálna komunikácia**
- **sféra bežného verejného dorozumievania** (verejná zábava, úzka pracovná komunikácia; spoločenská konverzácia) – **verejná neoficiálna komunikácia**; k inštitucionálnym rolám komunikantov sa neprihliada

formálnosť vs. familiárnosť v súkromí

- Súkromná komunikácia **nemôže** mať z povahy veci oficiálny a **neoficiálny charakter**, hoci spojenie *neoficiálna súkromná komunikácia* je pomerene frekventované v štylistikách; *oficiálnosť* je spojená s *inštitucionálnosťou* a tá je z princípu „nesúkromná“.
- Súkromná komunikácia môže byť neoficiálna len v **neterminologickom význame** *nenútená, uvoľnená* a pod, ale v odbornom použití sa treba držať významu 1. „majúci úradný ráz“.
- Pomocou príznaku *formálnosti/neformálnosti* môžeme v súkromnej komunikácii rozlišovať **formálnu/obradnú** a **familiárnu komunikáciu**.

Typológia

Verejná komunikačná sféra = súbor komunikačných situácií prebiehajúcich v sociálnych inštitúciách poskytujúcich verejne prístupné služby a v podobe zhromaždení ľudí vyjadrujúcich svoju vôľu vo verejnom priestore.

verejná oficiálna komunikácia

verejná polooficiálna komunikácia

verejná neoficiálna komunikácia

súkromná familiárna

súkromná obradná

Akademici pred rokom

„Ako predstavitelia popredných vedeckých a vzdelávacích ustanovizní v tejto krajine vyjadrujeme svoje znepokojenie a obavy **z vulgarizácie spoločenského diskurzu** a z **dehonestácie verejného priestoru**, z ktorého sa postupne **vytráca kultúra dialógu** a úcta a rešpekt k názorovým oponentom.“

Sféra sociálnych sietí

Sústred'ujem sa na sociálne siete ako nástroj ekonomiky zarábajúcej na našej pozornosti a ako globálny informačný priestor, ktorý sa zmenil na bojisko názorov, postojov a "alternatívnych" faktov. Relevantné pre lingvistiku je to preto, lebo **pozornosťná inštrumentalizácia nenávisťných prejavov** aj „spravodajstva“ s nízkym stupňom fakticity, ale zato s vysokou mierou negatívnej emocionality, nielenže zahlcuje vďaka odporúčacím algoritmom verejný komunikačný priestor manipulatívnymi posolstvami, ale **radikálne mení komunikačné normy** – súčasť sociálnej kultúry krajiny.

Aký typ sociálnej inštitúcie sú sociálne siete? Sme vo verejnom priestore?

1. Digitálne platformy sa stavajú do **pozície technologického nosiča, ktorý nezodpovedá za obsah**. Sociálne siete ťažko môžu obhájiť svoje tvrdenie, že sú len technologické nosiče aj preto, lebo odporúčacími algoritmami **manipulujú s umiestneným a šíreným obsahom. Odporúčacie algoritmy** majú za cieľ udržať nás na obsahu čo najdlhšie. Sociálne siete sú najväčší distribútor informácií na svete a donedávna sa naň nevzťahovali mediálne zákony. Zákon o digitálnych službách od nich vyžaduje prevzatie spoluzodpovednosti za obsah, čo predstavuje druh **regulácie**.
2. Áno, všetko, čo sa na sociálnych sieťach ocitne a je v ňom šírené **je principiálne verejné** (Homoláč – Mareš – Hoffmannová et al., 2022, s. 109) aj napriek **možnosti limitovať všeobecnú dostupnosť účtu**. Treba však zobrať do úvahy aj fakt, že časť používateľov ich považuje **skôr za súkromné (ibid.)** a časť odborníkov za **nevyhranené** (rozhodnutie Ústavného súdu ČR z 30. septembra 2014).

Sloboda prejavu

- **nie je absolútna**
- princíp obmedzenia sa zakladá na pojme **ujma**, ktorú prejav **môže spôsobiť**: narušenie fyzickej integrity, odopieranie rovnakých práv (prístup k tovarom a službám), upretie ľudskej dôstojnosti vyznačenej skupine ľudí alebo jednotlivcom z danej skupiny
- ak necháte voľne prúdiť nenávistné, hanobiace prejavy, o chvíľu môže dôjsť k tomu, že niekto slobodu slova stratí, pretože sa začne sa báť vyjadrovať svoj názor; **nie je to jednoduché sčítanie**: mám slobodu + máš slobodu = máme slobodu

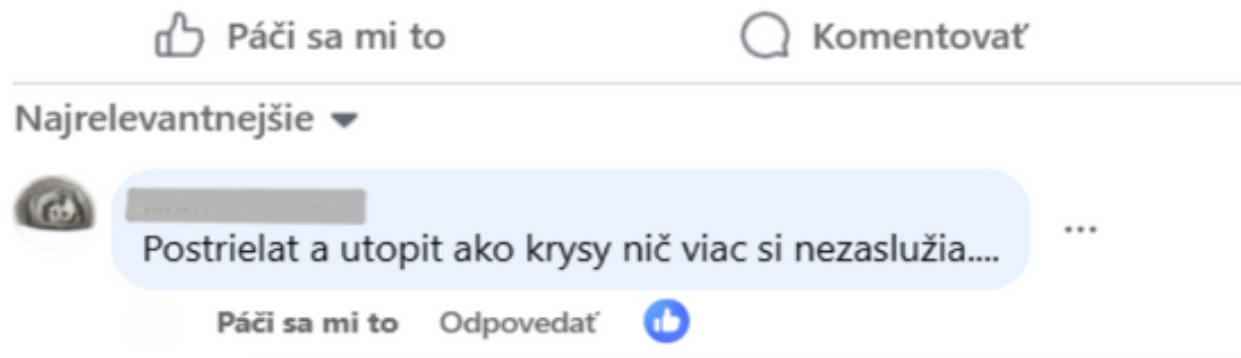
Nenávisť je pocit, ktorý vedie k zániku hodnôt.

José Ortega y Gasset

- Viac ako **15 percent** komentárov na slovenskom **Facebooku** tvoria **nenávistné príspevky a vulgarizmy**. Najvyšší podiel „hejtu“ je na **dezinformačných stránkach a profiloch politikov a politických strán**.
TrollWall z roku 2023
- **47 percent** nenávistných prejavov je namierených **proti komunite LGBTI+**
- **50 percent** tvorí **rasistický, xenofóbny obsah namierený proti etnickým menšinám** DigiQ (Digitálna inteligencia) za obdobie 2023 – 24

„Analýza situácie a návrhy riešenia“ ponúkané na sociálnych sieťach

„Treba si uvedomiť že XXXX sú novodobý teroristi zfetovany ktorý majú za úlohu zničiť zdravé hodnoty nášeho národa aby si araby mohli nárokovať na našu pôdu likvidovať deti“ https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Nenavistny-jazyk-na-politickych-fb-profiloch-2023_web.pdf

Francis Fukuyama: Môj učiteľ ChatGPT

Ústretová, cháajúca, zdvorilá, kultivovaná komunikácia s Chatom:

Pochválil to, čo som urobil, **jemne poukázal na chyby**, ktorých som sa dopustil. **Nikdy sa nenaštvá**, keď som kládol hlúpe otázky. **Povzbudzoval ma**, keď som poukázal na potenciálny problém: Dobrý zásah! Super postreh!, keď som sa k niečomu vyjadril. ...Keď bola databáza presťahovaná, tak mi **Chat poblahoželel** a **spolu sme to oslávili**. Naučil ma veľa.